

Natančno mero spomenika podamo čitateljem ob drugi priliki, ko objavimo spomenik Jenkov z istega pokopališča.

Vir Vipave »Pod skalo.« V trg Vipavo došli popotnik dospe po glavni cesti do gostilne »Adrija«. Krene jo v nasprotno postransko in ozko ulico. Kmalu je na mostiču, ki veže prostor ob cerkvi sv. Marka z nekdanjim mlinom, sedanja grajsko pilo (žago). Lep prizor se kaže njegovim očem, prizor, ki mu ga predočuje naša slika.

Ob svoji levici ima ogledovalec veličastno grajščinsko poslopje, kjer bivajo sedaj vipavski uradi. Kaže se mu le zadnja stran z velikim kolesom, ki dviga in naganja vožo v poslopje, in lep cvetlični vrt. Pod nogami pa mu mirno in resno šumi srebročista, zdrava in izvrstna pitna voda »Vipava«. Trije močni vreli bruhajo vedno dovolj vode na dan. Nad glavnim virom se vidi na višini staro, sedaj zapuščeno župnišče in nekoliko višje v skrajnem koncu severovzhodnega kota razvalina »Starega grada«. Na desni strani te prijazno pozdravlja lična stavba izmed košatih kostanjev. Pod njimi se razprostira lep prostor, koder ob vročih poletnih dnevih iščejo potrebnega hladila vsakojaki obrazi. Komur ne ugaja mrzla studenčnica, temu gostoljubni krčmar rad postreže s pristnim »Vipavcem«, ali pa tudi s pivom iz mrzle kleti, podskalskih prostorov, ki menda celi okolici dadó ime. Razven tega se mladina lahko zabava na kegljišču. Nad njim pa morejo strelci izkušati svoje bistro oko in trdno roko. Kogar pa posebno veseli vožnja s čolnom, privošči si lahko tudi to veselje. In če mu ne ugaja niti to, niti drugo, lahko se umakne zvedavim očem v resnično krasen vrtič na južni strani za malim ovinkom. Izza raznovrstnega drevja in grmičevja nekako otožno pozdravljajo prisleca neukretni kameniti kipi. Nad vso to krasoto pa se dviga gologlavi Nanos, ki se ne zmeni dosti za časi prav veselo in bujno življenje ob svojem vznožju.

Ker nahaja obiskovalec »Pod-skale« na tako majhnem prostoru toliko krasote ob največji vipavski vročini, a prijeten hlad, ker zré njegovo oko pomenljive priče daljne starodavnosti in ker si poleg tega njegovo srce privošči lahko vsakovrstnega hladila in vedrila: kaj čuda, da je ta kraj tako priljubljen Vipavcem!

Gledé na to lepo sliko prelepega domačega kraja — bisera Vipave — smemo le reči: O da bi še drugi domači umetniki tako poslivali lepo domačijo, kot vrli naš Vrhpoljski! I. Z.—n.

Švedi v Pragi. Da morejo umeti čitatelji poslednjo sliko, naj se spomnijo 30 letne vojske, v kateri je Češka toliko trpela. Po njenih lepih livadah je razsajala bojna furija in pokončavala, kar je mogla doseči. Divji Švedi so pridrli celó v mesto Prago. O tem dogodku čitam v stari kroniki iz leta 1780., ki se pa imenuje: »Neue Kronik von Böhmen« (na str. 348, 349): »Cesar Ferdinand II. je hotel l. 1648. odvrniti Švede, da ne bi pridrli na Avstrijansko, zato je zbral vse svoje čete iz vseh svojih dežel, ter jih postavil pod vodstvom Oktavija Piccolominija proti švedskemu vojskovodji Wrangelnu. Ta pa se

je začel ozirati na nezavarovano Češko in je poslal svojega podvojskovodjo Janeza Kristofa pl. Königsmarka na Češko, da bi se polastil nekoliko mest in nekoliko utrjenih krajev. Königsmark je vzel Klatowe, Horšůw-Týn in nekatera druga mesta brez težave. A na to mu neki odpuščen cesarski vojni služabnik, Ernest pl. Ottowald, razloži, kako lahko bi bilo dobiti tudi Prago. Pové mu, da popravljajo Pražani nekje mestno zidovje, ne da bi tam stražili. Skozi odprtino bi lahko zlezlo toliko vojakov v mesto, da bi vzeli jedna vrata. In res, oni človek sam zleze po noči pred 26. julijem (1648. l.) s 1000 vojaki, polasti se strachowskih vrat in ja odpre Königsmarku. Ko so Pražani spali, zasedel je trge in glavne ulice (levega brega) s svojimi vojaki in jim ukazal streljati na vsakoga, ki bi se zjutraj pokazal na ulicah ali na oknih. V prvi zmedbi so postrelili okoli štiri sto oseb ali jih ranili. »Feldmaršal« Colloredo je ubežal na čolnu v Staro Mesto, kjer je osnoval nekako obrambo. Švedi se polasté tudi kraljevskega gradu in orožnice ter začno takoj s topovi streljati na Staro Mesto. Potem je prepustil Königsmark vso Malo Stran svojim vojakom, ki so plenili dva dni. Dali so prepeljati vse dragočnosti s kraljevega gradu in neizmerno veliko plena v Švedijo. Wittingausko knjižnico, ki je imela stare rokopise, nabrane še od Rosenbergov in pred kratkim prenesene na praški grad, dal je Königsmark na ladijah prepeljati na Sasko, od tod v Švedijo, kjer jo še dandanes hranijo v Stockholmu.

V Starem in Novem Mestu (na desnem bregu) so pa imeli med tem čas pripraviti se za brambo. Najprej so se zbrali dijaki in skoraj 800 jih je zasedlo breg Veltave in pa most, da ne bi mogel čezenj priti sovražnik. Po njih vzgledu so se ravnali meščani in celó mnih so se oborožili. Naposled dospé tudi nekoliko cesarskih čet, katere sta vodila Buchheim in Conti, ki je bil jako spreten v streljanju. Königsmark je, dobivši nekoliko pomoči oblegal tri tedne poriška vrata in z 32 topovi streljal noč in dan, a nič ni opravil. Zato jo je mahnil od tod proti Taboru. Med potom je grozno pokončaval. Iz tega vidimo, da so imeli tudi Čehi svoje Turke in da so v vojski grozno veliko trpeli.

Prizor iz tega boja nam kaže naša slika. Predočuje nam mestni stolp (»Dom in Svet« l. 1890. str. 304.) na Starem Mestu, dalje se vidi mimo stolpa čez Veltavo na Malo Stran, kjer zagledaš hrib Petřin s Schwarzenbergovim parkom ter tako imenovani »gladovi zid«, ker so ga bili zgradili ob času velike lakote, da je imelo lačno ljudstvo nekaj zasluzka. Hud boj je tu ob stolpu. Švedi se umikajo — beže, Pražani pritiskajo za njimi.

Za hišo, iz katere streljajo meščani, so dandanes mlini in toplice tik Veltave. Na stolpu mostovom pa je vzdana marmorna plošča, katere latinski nadpis poslavlja hrabrost Pražanov l. 1648.

Valvasorjeva knjižnica. V stolni zagrebški knjižnici se nahaja mnogo knjig, ki nosijo na notranji strani platnic Valvasorjev grb. Bile so